

УДК 336:339.9

Резнік А. П.

здобувачка вищої освіти на другому (магістерському) рівні
факультет фінансів, ОПП «Митне адміністрування та посередництво»

Бороденко Т. М.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У МИТНІЙ СПРАВІ ДЛЯ МІНІМІЗАЦІЇ ВТРАТ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час воєнного стану митна система отримує подвійний виклик: з одного боку, потрібно якомога швидше робити митні оформлення критично важливого імпорту - гуманітарну, медичну, енергетичну допомогу, - а з іншого - протидіяти масштабним шахрайським схемам, зокрема заниженню митної вартості та контрабанді. Ця подвійна потреба стає особливо гострою через обмежені ресурси митних органів, високе навантаження на персонал і відсутність достатньо автоматизованих інструментів для одночасного прискорення та ризик-контролю. Якщо митні процедури залишаються фрагментарними або напівавтоматизованими, на це витрачається багато часу, а бюджет недоотримує значні суми через неефективне виявлення ризикових операцій.

Автоматизована система управління ризиками (АСУР), в такому випадку, стає ключовим рішенням цієї дилеми. Державна митна служба вже взяла курс на її впровадження, заявляючи про створення ІТ-системи «Менеджер профілів ризику» в межах стратегічного плану цифровізації митниці та підготовки до євроінтеграції [1]. Завдяки такому комплексному модулю митниця отримує змогу централізовано створювати, адмініструвати й оновлювати профілі ризику - це істотно підвищить ефективність і точність скринінгу декларацій.

По-перше, автоматизація ризик-скринінгу знижує бюджетні втрати. Замість того, щоб вручну відбирати підозрілі декларації або покладатися на застарілі статичні правила, АСУР використовує алгоритми, які в режимі реального часу оцінюють декларації за профілями - наприклад, зважаючи на постачальника (експортера чи імпортера), історію митних оформлень, нетипові товарні коди. У результаті на інспекцію спрямовуються здебільшого ті операції, що дійсно мають високий ризик порушення, а не всі декларації, що значно скорочує витрати часу та ресурсів, підвищуючи при цьому ймовірність виявлення схем ухилення [1, 3]. Завдяки цьому митниця може змінити співвідношення між кількістю перевірених декларацій і виявленими порушеннями, що прямо впливає на надходження до держбюджету.

По-друге, АСУР дозволяє пріоритизувати оформлення критичного імпорту, не жертвуючи контролем. У систему можна закласти автоматичні правила, які присвоюють пріоритет статусу «гуманітарний вантаж», «медичина», «енергетика» або виду суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності (наприклад, авторизований економічний оператор, АЕО), і на основі цих тегів декларації митного оформлення отримуватимуть прискорений режим. Це скорочує час проходження митних формальностей для низькоризикових вантажів, водночас механізм контролю зберігається: ризикові випадки автоматично проходять повну процедуру перевірки. Уже сьогодні Держмитслужба адаптує правила митного оформлення гуманітарної допомоги до воєнного часу - зміни, затверджені урядом, спрощують оформлення для певних категорій вантажів [6], а автоматизована система може масштабно й стабільно застосовувати ці спрощення. Крім того, отримувачі гуманітарної допомоги зобов'язані зареєструватися в єдиному реєстрі, отримати унікальний код і подавати електронні декларації через автоматизовану систему, що підвищує прозорість і прискорює процес.

По-третє, АСУР підвищує стійкість митної служби до нових гібридних загроз і шахрайських схем завдяки динамічному оновленню профілів ризику та обміну інформацією. У воєнних умовах методи ухилення змінюються швидко - з'являються нові маршрути, замасковані товари подвійного призначення або військово обладнання, переорієнтації транзитних ланцюжків. Модулі аналітики, основані на BI (Business Intelligence) і машинному навчанні, можуть виявляти аномалії у деклараціях та торговельних потоках, а «Менеджер профілів ризику» дає змогу оперативного оновлювати профілі та правила відбору. Додатково, інтеграція з податковими й правоохоронними реєстрами, а також можливий обмін ризиковою інформацією з міжнародними системами (наприклад, за моделями Європейського Союзу) значно підсилюють можливості реагування на нові загрози. При цьому Держмитслужба вже заклала технічну основу для такої цифрової екосистеми [1, 3].

Реалізація цих підходів потребує конкретних кроків. По-перше, необхідно завершити розробку й впровадити «Менеджер профілів ризику» як ядро АСУР, забезпечивши його інтеграцію з системами електронного декларування, єдиного вікна й базами АЕО [3]. По-друге, слід формалізувати й затвердити чіткий перелік критичних товарів і правил їхнього маркування в деклараціях, щоб система могла автоматично присвоювати пріоритетний статус. По-третє, варто впровадити аналітичні модулі, які виявлятимуть аномальні тенденції, та створити оперативний центр аналітиків, який оперативного реагуватиме на нові моделі злочинної активності. Нарешті, важливо встановити систему моніторингу ефективності - ключові показники, як-от відсоток декларацій, що направлені на інспекцію, частка виявлених порушень, час оформлення критичних вантажів та надходження до бюджету, мають регулярно оцінюватися й коригуватися.

Таким чином, ефективний розвиток та удосконалення системи набудуть таких результатів як: значне зниження недоборів через шахрайство, прискорення оформлення гуманітарного та критичного імпорту та підвищення адаптивності митниці до нових загроз. Автоматизована система управління ризиками може стати інструментом, який одночасно забезпечує фінансову безпеку держави й оперативне проходження важливих вантажів, що є критичним в умовах воєнного стану. Запровадження АСУР - це не просто технічний проєкт, а стратегічний крок до модернізації митниці, який підвищить її ефективність, прозорість і здатність реагувати на виклики майбутнього.

Література:

1. Митниця посилює стратегічний розвиток цифрових платформ для управління митними ризиками. *Державна митна служба України*: вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/mitnitsia-posiliuie-strategichnii-rozvitok-tsifrovikh-platform-dlia-upravlinnia-mitnimi-rizikami-2004>
2. Держмитслужба розпочала створення IT системи Менеджер профілів ризиків. *Державна митна служба України*: вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/derzhmitsluzhba-rozpochala-stvorennia-it-sistemi-menedzher-profiliv-rizikiv-2298>
3. Вигівська І. М., Селецька Д. О. Особливості митного оформлення гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану в Україні. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2022-2\(52\)-3-9](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2022-2(52)-3-9)
4. Роз'яснення щодо ввезення гуманітарної допомоги на територію України в умовах воєнного стану (станом на 02.04.2022). *Державна митна служба України*: вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/roziasnennia-shchodo-vvezennia-gumanitarnoyi-dopomogi-na-teritorii-ukrayini-v-umovakh-voennogo-stanu-2022-04-02-790>
5. Уряд затвердив чергові спрощення щодо пропуску товарів гуманітарної допомоги. *Державна митна служба України*: вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/uriad-zatverdiv-chergovi-sproshchennia-shchodo-propusku-tovariv-gumanitarnoyi-dopomogi-1049>
6. Особливості митного оформлення: відповіді на запитання щодо користування Автоматизованою системою реєстрації гуманітарної допомоги. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України*: вебсайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/osoblyvosti-mytnoho-oformlennya:-vidpovidi-na-zapytannya-shchodo-korystuvannya-avtomatyzovano-yu-systemoyu-reyestratsiyi-humanitarnoyi-dopomogy>
7. Митне оформлення в умовах воєнного стану. *Державна митна служба України*: вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/mitne-oformlennia-gumanitarnoyi-dopomogi-v-umovakh-voennogo-stanu>
8. Ковальов В., Семакіна Д. Митне оформлення гуманітарної допомоги в Україні під час війни. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2022-2\(52\)-3-9](https://doi.org/10.26642/pbo-2022-2(52)-3-9)